

**«ТІЛ. МӘДЕНИЕТ. АУДАРМА: ЦИФРЛЫҚ ДӘУІРДЕГІ
МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС»**

II ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ
КОНФЕРЕНЦИЯНЫҢ
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ

II МЕЖДУНАРОДНОЙ НАУЧНО - ПРАКТИЧЕСКОЙ
КОНФЕРЕНЦИИ

**«ЯЗЫК. КУЛЬТУРА. ПЕРЕВОД: МЕЖКУЛЬТУРНАЯ
КОММУНИКАЦИЯ В ЦИФРОВУЮ ЭПОХУ»**

PROCEEDINGS

OF THE II INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL
CONFERENCE

**«LANGUAGE. CULTURE. TRANSLATION: INTERCULTURAL
COMMUNICATION IN THE DIGITAL AGE »**

Астана / Astana

09 СӘУІР 2025
09 APRIL 2025

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ**

**МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ
КАЗАХСТАН
ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ Л.Н. ГУМИЛЕВА**

**MINISTRY OF SCIENCE AND HIGHER EDUCATION OF THE REPUBLIC OF
KAZAKHSTAN
L.N. GUMILYOV EURASIAN NATIONAL UNIVERSITY**

**«ТІЛ. МӘДЕНИЕТ. АУДАРМА: ЦИФРЛЫҚ ДӘУІРДЕГІ МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ
ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС»**

**«ЯЗЫК. КУЛЬТУРА. ПЕРЕВОД: МЕЖКУЛЬТУРНАЯ КОММУНИКАЦИЯ В
ЦИФРОВУЮ ЭПОХУ»**

**“LANGUAGE. CULTURE. TRANSLATION: INTERCULTURAL
COMMUNICATION IN THE DIGITAL AGE”**

ӘОЖ / УДК 80\81

КБЖ / ББК 81.2

Т 93

ISBN 978-601-385-093-1

РЕДАКЦИЯЛЫҚ АЛҚА

Бейсенбай А.Б.	- Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ Басқарма мүшесі - академиялық мәселелер жөніндегі проректоры
Дүйсенғазы С.М.	- ф.ғ.к., филология факультетінің деканы
Сатенова С.К.	- ф.ғ.д., аударма теориясы мен практикасы кафедрасының профессоры
Акижанова Д.М.	- Ph.D., аударма теориясы мен практикасы кафедрасының меңгерушісі
Ескиндирова М.Ж.	- Ph.D., аударма теориясы мен практикасы кафедрасының доценті м.а.
Кенжигожина К.С.	- Ph.D., аударма теориясы мен практикасы кафедрасының доценті м.а.
Жұмай Н.	- Ph.D., аударма теориясы мен практикасы кафедрасының доценті м.а.
Акшулакова Б.К.	- магистр, аударма теориясы мен практикасы кафедрасының аға оқытушысы

Халықаралық ғылыми – практикалық конференцияның серіктестері

- Нью-Хейвен университеті (Коннектикут қ., АҚШ)
- Острава университеті (Острава қ., Чехия)
- Любляна университеті (Любляна қ., Словения)
- Селчук университеті (Конья қ., Түркия)
- Манас атындағы Қырғыз-Түрік университеті (Бішкек, Қырғызстан Республикасы)
- Л.М. Ломоносов атындағы Мәскеу мемлекеттік университетінің Қазақстандық филиалы (Астана қ., Қазақстан)
- Кәсіби аудармашылар мен аударма компаниялар қауымдастығы (Астана қ., Қазақстан)

Партнёры международной научно – практической конференции

- Университет Нью-Хейвена (г. Коннектикут, США)
- Университет Острава (г.Острава, Чехия)
- Университет Любляна (г. Любляна, Словения)
- Университет Сельчук (г. Конья, Турция)
- Кыргызско-турецкий университет имени Манаса (г. Бишкек, Кыргызская Республика)
- Казахстанский филиал Московского государственного университета имени М.В. Ломоносова (г. Астана, Казахстан)
- Ассоциация профессиональных переводчиков и переводческих компаний (г. Астана, Казахстан)

Partners of the International scientific and practical conference

- University of New Haven (Connecticut, USA)
- University of Ostrava (Ostrava, Czech Republic)
- University of Ljubljana (Ljubljana, Slovenia)
- Selçuk University (Konya, Turkey)
- Kyrgyz-Turkish Manas University (Bishkek, Kyrgyz Republic)
- Kazakhstan Branch of Lomonosov Moscow State University (Astana, Kazakhstan)
- Association of Professional Translators and Translation Companies (Astana, Kazakhstan)

ӘОЖ / УДК 80/81

КБЖ / ББК 81.2

Т 93

«Тіл. Мәдениет. Аударма: цифрлық дәуірдегі мәдениетаралық қарым-қатынас» атты II халықаралық ғылыми-практикалық конференциясы = II Международная научно-практическая конференция «Язык. Культура. Перевод: межкультурная коммуникация в цифровую эпоху» = II International scientific and practical conference «Language. Culture. Translation: Intercultural Communication in the Digital Age» - Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университет редакциясы – бет саны 291 – қазақ, орыс, ағылшын тілдерінде

ISBN 978-601-385-093-1

«Тіл. Мәдениет. Аударма: цифрлық дәуірдегі мәдениетаралық қарым-қатынас» II халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдарының жинағы, аударма, тіл, мәдениет және мәдениетаралық коммуникация салаларына қызығушылық танытқан зерттеушілерге, оқытушыларға, аудармашы-практиктерге, білім алушылар мен жас мамандарға арналған. Конференция цифрлық дәуір жағдайындағы аударма, тіл және мәдениет салаларындағы өзекті мәселелерді талқылауға арналды. Ерекше назар аударма оқытуындағы инновациялық технологияларды қолдануға, мультимедиялық аудармада жасанды интеллекттің рөліне және мәдениетаралық коммуникация мәселелеріне бөлінді. Іс-шара ғылыми тәжірибе алмасуға, халықаралық ынтымақтастықты нығайтуға және жас зерттеушілерді қолдауға маңызды алаңға айналды.

Сборник материалов II международной научно-практической конференции, на тему **«Язык. Культура. Перевод: межкультурная коммуникация в цифровую эпоху»**, предназначен для исследователей, преподавателей, переводчиков-практиков, обучающихся и молодых специалистов, заинтересованных в области перевода, языка, культуры и межкультурной коммуникации. Конференция была посвящена обсуждению актуальных вопросов в области перевода, языка и культуры в условиях цифровой эпохи. Особое внимание уделялось использованию инновационных технологий в обучении переводу, роли искусственного интеллекта в мультимедийном переводе и проблемам межкультурной коммуникации. Мероприятие стало важной площадкой для научного обмена, налаживания международного сотрудничества и поддержки молодых исследователей.

Proceedings of the II international scientific and practical conference titled **«Language. Culture. Translation: Intercultural Communication in the Digital Age»** is intended for researchers, teachers, translators, students and young professionals interested in the field of translation, language, culture and intercultural communication. The conference was dedicated to discussing current issues in the fields of translation, language, and culture in the context of the digital age. Special attention was given to the use of innovative technologies in translation training, the role of artificial intelligence in multimedia translation, and challenges of intercultural communication. The event served as an important platform for academic exchange, fostering international collaboration, and supporting young researchers.

© Л.Н. Гумилёв атындағы Еуразия ұлттық университеті, 2025

© L.N. Gumilyov Eurasian National University, 2025

© Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилёва, 2025

МАЗМҰНЫ / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

ПЛЕНАРЛЫҚ ОТЫРЫС \ ПЛЕНАРНОЕ ЗАСЕДАНИЕ \ PLENARY SESSION	
Влияние чешского языка на русский: интерференция в общении V. Vajdová	11
Bridging Bytes and Babel: AI, Transliteration, and the Future of Global Translation D. Popič, A. Zadorozhnaya	17
Intercultural communication: the Unavoidable Stereotypes P. Ianniello	21
«Методология обучения переводу»: актуальность и проблемы дисциплины Г.И. Кульдеева	25
Peculiarities of Translating Stylistic Devices in the Epics from Kyrgyz into English S.K. Mambaeva	31
A Literature Review on the Effectiveness of Remote Interpreting Platforms: a Comparison of Kudo, Interprefy, Voiceboxer, Interactio, Speakus, and Zoom O. Köksal, B.N. Zorlu	37
I СЕКЦИЯ \ I SECTION	
АУДАРМАТАНУ МЕН АУДАРМАНЫ ОҚЫТУДЫҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ОБУЧЕНИИ ПЕРЕВОДУ И ПЕРЕВОДОВЕДЕНИЮ INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN TEACHING TRANSLATION AND TRANSLATION STUDIES	
Глоссированный перевод и его реализация в документировании языков С.Ж. Тажимаева, Н. Жұмай	45
Переводческое мастерство Г. Бельгера М.Б. Аамалбекова, Ш.К. Смагулова	49
Виртуальные занятия в обучении последовательному переводу: тематическое исследование A. Szczesny	55
Болашақ аудармашыларды аударма сапасын бағалауға үйретудің тиімді стратегиялары А.М. Куркимбаева	60
Making Conversation with the Help of Intentional Tools А.Р. Нажмеддинов	64
Evaluating the Effectiveness of Computer-Assisted Translation (CAT) Tools in Translation А.Т. Байекеева	68
Формирование идиоматической компетенции у студентов-лингвистов Н.С. Логачева, Т.А. Трухина	74
Comparative Analysis of Literary Text Translation Using Grammar Transformations from English into Russian А.Т. Кондыбаева	78
Аударма сапасын сырттай бағалаудың тиімді тәсілдері Н.Р. Шенгельбаева, А.З. Мухитов	84
Аударма сапасын бағалаудың әдістері: теория мен практика арасындағы диалог А. Карелова, А.К. Жумабекова	90

Шет тілін оқытудағы аударматану элементтері: теория және тәжірибе <i>А.А. Алтынбаева</i>	94
Лингво-когнитивный аспект цветовой ассиметрии как переводческая проблема <i>Д.С. Кульмаганбетова, Г.И. Кульдеева</i>	98
От прямой к кругу: культурная адаптация через лингвистические трансформации <i>А. Иванов</i>	101
Переводческие трансформации в русско-казахскоязычных версиях романа Рэя Брэдбери «451 градус по фаренгейту» <i>М. Алибаева</i>	104
Quality Assessment of Machine Interpreting <i>К. Весельская</i>	108
Стратегии перевода англоязычных IT-неологизмов в переводе на русский и казахский языки <i>Ж. Абдуалиев</i>	112
II СЕКЦИЯ / II SECTION ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ПЕН МУЛЬТИМЕДИЯЛЫҚ АУДАРМА ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ И МУЛЬТИМЕДИЙНЫЙ ПЕРЕВОД ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND MULTIMEDIA TRANSLATION	
From Text to Context: Chinese Culture Reflection in Chinese Internet Platforms <i>М. Уразбекова, Д. Кульмаганбетова</i>	116
Интеграция нейросетевых технологий в аудиовизуальный перевод: возможности и ограничения <i>К. Ережепова</i>	121
Қазақтың ұлттық салт-дәстүрлері атауларын аударуда жасанды интеллекттің ықпалы: ерекшеліктері мен қиындықтары <i>А. Кибасова</i>	127
Әртіпес фразеологизмдердің цифрлық платформасын құрудың ғылымдағы зерттелу тарихы мен тәжірибесі <i>А. Байқадам</i>	131
Трудности перевода лакун фольклорной прозе (на материале казахского, русского и английского языков) <i>А. Нурлан</i>	136
Технология аудиовизуального перевода полнометражных художественных фильмов <i>Б. Алибаева, Кульдеева Г.И.</i>	140
Машиналық аударма арқылы көркем әдебиетті аудару ерекшеліктері <i>А. Шмирова</i>	146
Cultural Translation of Kazakh Films into English: the Context of the Historical Film “The Crying Steppe” <i>А. Калышбек</i>	152
Стратегии перевода новостных блоков на казахский, русский и английский языки (на материале «Всемирных игр Кочевников в Казахстане») <i>И. Сүлейменова</i>	156
Мұнай және газ саласы терминдерін аударудағы тілдік-нормативтік аспект <i>А. Анатаева, С.К. Сатенова</i>	160
Компьютерлік ойындардағы терминологияны аударудағы қиындықтар <i>Т. Кольбаев, Б.Е. Боранкулова</i>	165
I	

II СЕКЦИЯ / III SECTION АУДАРМА ЖӘНЕ МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС МӘСЕЛЕЛЕРІ ПРОБЛЕМЫ ПЕРЕВОДА И МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ PROBLEMS OF TRANSLATION AND INTERCULTURAL COMMUNICATION	
Роль социокультурного аспекта при переводе художественных текстов <i>В.В. Фефелова</i>	173
Переводческие трансформации в провокативном дискурсе <i>Ю.Г. Федорова</i>	177
Проблема лакуарности в переводческой деятельности <i>С.Н. Абдуллаев, Ж.Б. Эгимбаева</i>	182
Алаш аудармасы: Ахмет Мамытұлының аудармадағы ұстанымы <i>Л.Н. Дәуренбекова</i>	186
Comparative and Syntactic Analysis of Assertive Speech Acts in the Kazakh and English Translations <i>G.A. Sarbassova</i>	191
Проблемы развития системы высшего образования и ее интеграции в мировое образовательное пространство <i>У.Т. Аттокуров, А.А. Сагымбаев, Н.Р. Суранова</i>	196
Culture-Specific References and Linguistic Issues in the Factual Documentary Island Medics <i>Г.Д. Ергазинова</i>	204
Culture and Language <i>A.S. Boranbayeva</i>	210
Колоративті фразеологизмдердің бойындағы бинарлық оппозиция және оның тіларалық берілуі <i>Ю. Михайленко, Ж.М. Қоңыратбаева</i>	214
Pragmatic Barriers in Engineering Text Translation: A Grice Maxims Analysis <i>А.А. Iskakbayeva</i>	217
Medical Discourse in Literature: Translation Issues <i>Б.Е. Боранкулова, Д. Окульская</i>	221
Сниженная лексика: Н.В. Коляда в переводе на английский <i>В. Остякова</i>	225
Культурные и стилистические особенности перевода фразеологических единиц в мемуарной литературе <i>А. Ахметбек</i>	228
Вербальные средства выражения эмоций и их переводческая адаптация <i>Ж. Алғалиева, Г.И. Кульдеева</i>	232
The concept of “mankurtism” in literary translation (based on Chinghiz Aitmatov's work “The Day Lasts More than a Hundred Years”) <i>А. Ерікқызы</i>	238
Психология ғылымының терминін аударудағы ерекшеліктер (“Интернет психологиясы” кітабы бойынша) <i>Д. Указбек</i>	245
Formation of Professional Interpreter Skills: A Practitioner’s Perspective <i>Р. Нүкежанова</i>	247
Көркем аудармадағы тіркесті бірліктердің прагматикалық бейімделуі (Чарльз Диккенстің «Оливер Твисттің басынан кешкендері» атты романы негізінде) <i>К. Сейткенов, Ж.М.Қоңыратбаева</i>	250
Сравнительный анализ перевода казахских народных сказок об Алдаре Косе на русский и английский языки <i>А. Сапанова</i>	258

Проблемы перевода эвфемизмов в выступлениях Дональда Трампа <i>А. Ермек</i>	264
Перевод имен собственных с немецкого языка на русский язык на основе романа К.Функе «Чернильное сердце» <i>А. Семеновых, А.Г. Барова</i>	270
Особенности перевода фрагментов разговорной речи (на материале романа Х.Фаллады «Jeder Stirbt Für Sich Allein» и его перевод на русский язык) <i>А. Такиуллина, А.Г. Барова</i>	274
Equivalence in Translating Kazakh Kinship Terms in Literary Translation (based on B. Nurzhekeev's novel "Oh, Life") <i>М. Темиржанова, С.Ж.Тажибаяева</i>	280
Bridging Words: Abai's «Word One» across Cultures and Languages <i>А. Кадирбекова</i>	288

Communication through a language intermediary is called bilingual indirect communication. The first definition in this term indicates that not one (as usual), but two languages are used in communication, the second is that communication takes place through a language intermediary (who speaks both languages).

The concept of linguistic mediation is not equal to the concept of translation. Translation is one of the types of language mediation. In addition to it, there are other types of language mediation: retelling, abstracting, compiling information reports, etc.

Retelling is a fairly free (compared to a translation) presentation of the content of the source text. In the process of retelling, the content may be reduced, its structure may change to a more familiar one for the recipient, or it may change in terms of expression (some linguistic means may be replaced by others in order for the message to be more understandable when perceived).

Abstracting is the most concise presentation of the content of the source text (or several texts). At the same time, it is important to preserve the most essential content elements. Obviously, neither an abstract nor a retelling can be a full-fledged replacement for the original text.

Thus, the task of translation in the process of intercultural communication is to provide such an indirect bilingual communication, which in its capabilities would be as close as possible to ordinary, monolingual communication. At the same time, the translator's task, unlike the language intermediary, is to minimally change the translated text. The choice of a way to overcome the linguistic and ethnic barrier depends on the situation of intercultural communication, as well as on the goals of the participants in communication.

References

1. Duranti, Alessandro (1997). Linguistic Anthropology. Cambridge: Cambridge University Press. Chapter 1: Language as a Non-Neutral Medium (pages 141) Chapter 5: Theories of Culture (pages 194-242)
2. Hymes, Dell (1974). Foundations in Sociolinguistics: An Ethnographic Approach Philadelphia: University of Pennsylvania Press. Chapter 2: Ways of Speaking (pages 29-66) Chapter 4: Models of the Interaction of Language and Social Life (pages 99-138)
3. Kramsch, Claire (1998). Language and Culture. Oxford: Oxford University Press. Chapter 1: Language and Culture (pages 3-21) Chapter 6: Language, Culture, and Identity (pages 127-142)
4. Sapir, Edward (1921). Language: An Introduction to the Study of Speech. New York: Harcourt, Brace and Company. Chapter 3: Language and Culture (pages 207-221) Chapter 5: Language, Race, and Culture (pages 234- 248)
5. Wardhaugh, Ronald (2010). An Introduction to Sociolinguistics (6th ed.). Chichester: Wiley-Blackwell. Chapter 3: Language, Dialects, and Varieties (pages 51-75)

А.С. Боранбаева

Магистр, аға оқытушы

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан

ORCID: 0009-0000-6476-4227

ai.poll@mail.ru

Мәдениет пен тіл

***Аңдатпа.** Қазіргі адамзат өмірінде әртүрлі елдердің, халықтардың және олардың мәдениеттерінің белсенді өзара әрекеттесуі үлкен рөл атқарады. Мәдениетаралық қарым-қатынас-бұл әртүрлі мәдениеттерді білдіретін адамдардың қарым-қатынасы. Мәдениетаралық коммуникация теориясы салыстырмалы түрде жас ғылым болып табылады, дегенмен адамдар ежелгі дәуірден бастап мәдениетаралық байланыстарға қатысады. Адамдар халықаралық байланысқа түскенде, олар тілде, Ұлттық тағамдарда, киімде, қоғамдық мінез-құлық нормаларында, әлемге және басқа адамдарға деген көзқараста бір-бірінен айтарлықтай ерекшеленуі мүмкін басқа мәдениеттердің өкілдерімен*

кездеседі. Бір-бірінің айырмашылығына байланысты бұл байланыстар қиын, кейде мүмкін емес болуы мүмкін. Сонымен қатар, әр адам біреудің мәдениетін өз мәдениеті арқылы қабылдайды, бұл мәдениетаралық байланыстарға өте кедергі келтіреді. Әр түрлі мәдениеттердің өкілдері арасындағы қарым-қатынас сәтті болуы үшін тиімді мәдениетаралық қарым-қатынасты арнайы үйрену қажет.

Түйін сөздер: тіл, дүниетаным, мәдени дүниетаным, тілдік дүниетаным

А.С. Боранбаева

Магистр, старший преподаватель

Евразийский национальный университет им. Л.Н.Гумилева, Астана, Казахстан

ORCID: 0009-0000-6476-4227

ai.poll@mail.ru

Культура и язык

Аннотация. В жизни современного человечества большую роль играет активное взаимодействие различных стран, народов и их культур. Межкультурная коммуникация – это общение людей, которые представляют разные культуры. Теория межкультурной коммуникации является относительно молодой наукой, несмотря на то, что люди становятся участниками межкультурных контактов с древних времён. Когда люди вступают в международные контакты, они сталкиваются с представителями других культур, которые могут достаточно сильно отличаться друг от друга в языке, национальной кухне, одежде, нормах общественного поведения, отношении к миру и другим людям. Из-за разницы между собой эти контакты могут быть трудными, а иногда и невозможными. При этом каждый человек воспринимает чужую культуру через свою собственную, что очень мешает при межкультурных контактах. Для того чтобы общение между представителями разных культур было успешным, необходимо специально учиться эффективной межкультурной коммуникации.

Ключевые слова: язык, мировоззрение, культурное мировоззрение, языковая картина мира

ГТАХР 16.31.41

Ж.М. Қоңыратбаева¹, *Ю.Е. Михайленко²

¹ф.ғ.к., профессор

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан

ORCID: 0000-0002-2231-2684

mikhailenko1607@gmail.com

Колоративті фразеологизмдердің бойындағы бинарлық оппозиция және оның тіларалық берілуі

Аңдатпа. Мақала қазақ-ағылшын тілдіріндегі фразеологиялық тіркестердің құрамындағы ахроматикалық ақ-қара түстерінің тақырыптық топтарын, ұқсастықтары мен ерекшеліктерін және тіларалық берілуін талдауға арналған.

Түйін сөздер: колоративті фразеологизмдер, бинарлық оппозиция, аударма, балама, қазақ мәдениеті, ағылшын мәдениеті, дүниетаным, тіл және мәдениет, ахроматикалық түстер

Кіріспе

Фразеологиялық бірліктер кез-келген тілдің құрамындағы халықтың тұрмыс-тіршілігінен, мәдениетінен, өмірге деген көзқарасы мен тілдік бейнесінен хабар беретін маңызды лексикалық қабат. Оның ішіндегі колоративті сыңарлы фразеологизмдер

адамдардың дүниетанымын сипаттап, тарих бойындағы түрлі жағдайларға байланысты түске қатысты ассоциациядан туындайды.

Колоративті фразеологизмдердің ерекшелігі: әсіресе ақ пен қара, ақ пен қызыл тәрізді контрастты түстерді алма-кезек қолдану, қарама-қарсы қою арқылы небір өмір көріністерін суреттеуде, логикалық, ойды әсерлі де нақышты етіп беруде — таптырмайтын тәсіл. Оған *аузынан ақ ит кіріп, қара ит шығу, ақ дегені — алғыс, қара дегені — қарғыс, көздің ағы мен қарасы* сияқты мысалдар қатарын көптеп келтіруге болады [2]. Осы сияқты мысалдар бинарлық оппозиция қатарына жатқызылады.

Бинарлық оппозиция - екі концептуалды категорияның қарама-қайшылығына негізделген тілдің маңызды құбылысы. Компаративті фразеологиялық бірліктер контекстінде бинарлық оппозиция қарама-қарсы жұптар арқылы көрініс тауып, түстер мен олардың реңктері қарама-қарсы ұғымдардың, эмоциялардың немесе сипаттамалардың символына айналады. Бұл фразеологиялық бірліктер мәдени және тілдік стереотиптерді танытумен қатар халықтың жарқын визуалды бейнелерін терең философиялық және моральдық тұжырымдамалармен байланыстыруда маңызды рөл атқарады.

Б.Берлин мен П.Кейдің тұжырымдамасына сәйкес әлемнің барлық тілдерінде ақ және қара түсті білдіретін арнайы терминдер кездеседі. Осылайша, тілдегі колоративті белгіленудің минималды саны-2. Мысалы, трансногвиниялық филаға жататын, Ириан-Джая (Индонезия) аумағында таралған [Jale] заманауи тіл тек ақ пен қара түстерді айқындайды [1]. Осыған байланысты ақ пен қара түстерді кез-келген тілдегі негізгі колоративтер ретінде қабылдаймыз.

Түр-түстердің қалыптасқан классификациясына сәйкес ақ және қара түстер ахроматикалық түстер тобына жатады және өзара оппозициялық бинар қатарын толықтырады. Мақалада қазақ және ағылшын тілдеріндегі ақ-қара бинарлық оппозициялы фразеологизмдерінің ұқсастықтары мен ерекшеліктері, тіларалық берілуі қарастырылады.

Қазақ мәдениетінде ақ түсінің символдық мән-мағынасы бөлек. Халықтың ғасырлар бойы қалыптасқан дүниетанымында ақ түс адалдықтың, шындықтың, тазалықтың, қуаныштың белгісі ретінде қабылданады. Мәселен, Ә. Марғұлан түстердің символикасы жайында «Көк түс – көкке табынудың, аспанның символы, қызыл – оттың, күннің, *ақ – шындықтың, қуаныштың, бақыттың*, сары – ақыл-ойдың, *қара – жердің*, жасыл – көктемнің, жастықтың символы» деп жазып кеткен. Бұл тұжырымдар колоративті фразеологизмдерден де айқын көрініс табады. Мысалы, *ақ бата, ақ білек, ақ дидар, ақ жаулық, ақ жол, ақ көйлек, ақ жүрек, ақ кун, ақ етек болды* [4]. Алайда ақ сыңарлы фразеологизмдердің негативті мағынада қолданылуы да кездеседі: *ақ көз* – надан, оқымаған адам; *ақ саусақ* – ешқашан жанын қинап, қара жұмыс істемейтін кісі; *ақ сирақ жұт* – малды тізерге тұяқ қалдырмай, түгел қырып кететін үлкен жұт, *ақ табан* – мал мүлтіксіз сорлы.

В.А. Московичтің айтуынша, ағылшындықтардың тілдік бейнесінде «ақ түс –жарық пен өмірдің абсолютті түсі, тазалық пен мінсіздіктің, шындық пен жан пәктігінің, қуаныш пен жақсылықтың, зияткерлік еңбектің, шындық пен әділдіктің, тәрбиелілік пен берекенің әмбебап символы». Мысалы: “*lily-white reputation*” – «таза беделді»; “*to be whiter than white*” – «өте шынайы болу»; “*white hands*” – «пәктік»; “*white soul*” – «күнәсіз жан», “*white lie*” – «жаладан құтылу үшін, жақсы ниетпен айтылған өтірік» [3].

Ал қара компонентті фразеологиялық бірліктер ағылшын мәдениетінде негативті коннотацияға жиі ие болады және белгілі бір жағдайларды пессимистік тұрғыдан қабылдау, қайғыру, әділетсіздік, қылмыс, жек көру тақырыптарына арналады. Оның ішінде “*in the black*” — «ақшасыз қалу»; “*in someone’s black books*” — «біреудің ұнамсыз адамдар тізімінде болу»; “*blackmark*” — «сенімсіздік белгісі» “*blackmail*” — «шантаж»; “*black list*” — «жаман тізім» тұрақты тіркестерін атап өтуге болады. Мәселен, қара және ақ колоративтеріне байланысты қазақ және ағылшын тілдерінің сәйкес келетін тұстары да баршылық. Мысалы, *to be in black* қайғыру, жақын адамыңнан айырылғандағы күй кешу мағынасын білдіреді. Қазақ мәдениетінде де мағыналас *қара жамылу* қолданылады. Бұл аударма барысында да көрініс табады: «Look, you’ve been in black long enough. As long as you still wear black, you’re

still in the grave with him» [5]. «Қара жамылғаныңа аз уақыт болған жоқ. Қара жамылу – күйеуіңмен молада жатумен бірдей». Ал қазақтың *ақ отауы* мен *ақ некесі* ағылшын тіліндегі *white wedding* фразеологизмімен мағыналас. Жоғарыда көрсетілген фразеологиялық тіркестер екі халықтың танымында өлімнің қара түсті киім киюмен байланысын және некенің игі бастама ретінде қабыладнатынын дәлелдейді. Қазақ тілінің сөздік қорында өлім тақырыбындағы ақ-қара сыңарлы басқа да фразеологизмдер кездеседі. Мысалы, қазақтың *ақ кебінге оранды, ақ жуып, арулап көмді, ақ оран қойды, қаралы болды*, сонымен қатар ағылшынның *black death, wear black* тіркестерін атап өтуге болады.

Сонымен қатар екі халықтың да фразеологиялық қорында оппозициялық колоратив қатар келетін фразеологизмдер бар. Ағылшынның *in black and white* аудармада «If he [Cheng] wanted money, there was no money and accounts in black and white proved it» сөйлемінде «Егер оған [Ченге] ақша керек болса, ақша болмай қалатын, мұны аққа қара басқандай анық жазылған есепшоттар дәлелдейтін» [5] деп берілген. Бұл аударма нұсқасында аудармашы сөзбе-сөз аударма тәсілін пайдаланған. Алайда бұл тәсілдің қолданылуы мәтіннің бейнелілігін төмендетеді. Орнына түс сыңарын қолданбай-ақ, қазақ тіліндегі *тайға таңба басқандай* немесе *айдан анық* фразеологизмдерін пайдалануға болады. Бұл нұсқалар түпнұсқаның түске қатысты ерекшелігін жеткізбесе де, мағыналық тұрғыдан баламасы бола алады. Ал *to prove that black is white* немесе *to make out black was white* бинарлық оппозициялық тіркестері аударма барысында *These men with their words and their cleverness, they could make out black was white* (Catherine Cookson. Part One. Ch.6.) қазақ тілінде *Құлық сұмдықтың неше түрін білетін, сөздің майын тамызып айтатын бұл адамдар үшін қараны ақ деп дәлелдеу түкке тұрмайды* деп берілген. Қазақ тілінде дәл осы күйдегі фразеологизм кездеспесе де, аудармашы жасаған мағыналық аударма сәтті болды және қазақ тілді оқырманға түпнұсқада берілген негізгі ойды толық жеткізіп тұр. Сондай-ақ ағылшынның *A black hen lays a white egg* фразеологизмінің мағынасы *түрі ұсқынсыз болғанымен, адамгершілік қасиеті жақсы* деп берілген. Оның баламасы ретінде *қара тауықтан ақ жұмыртқа туады* немесе *қара сиырдың сүті ақ* деп алынған. Қазақ халқы ерте кезден-ақ мал шарушылығымен айналысатындықтан, екінші нұсқасы қазақ халқының танымына жақын, түсінуіне оңай болады. Бұдан бөлек бинарлық оппозиция қатар кездесетін фразеологиялық тіркестер екі тілдің де сөздік қорында бар. Мысалы, *ақ дегені алғыс, қара дегені қарғыс; ақ жерден қара болды; ақ сақал, қара сақал; ақ теріні қара тері қылды; ақты-қарасын ашты; ақ үстінен қара таныды, аузынан ақ им кіріп, қара им шығады* және ағылшынның *black and white; two blacks do not make a white; prove that black is white* тіркестері кездеседі [6].

Қорытындылай келе, ақ және қара түстерінің символикасы мәдениетаралық тұрғыда маңызды рөл атқарады. Өйткені олар халықтардың дүниетанымын, моральдық және философиялық тұжырымдарын айқындайды. Қазақ және ағылшын тілдеріндегі бинарлық оппозициялық қатарды құрайтын фразеологизмдер бір-бірінен айырмашылығы мен ұқсастықтарын көрсететін тілдік құрылымдар ретінде екі халықтың мәдениетіне тән ерекшеліктерді, сондай-ақ бірқатар ортақ ұғымдар мен ассоциацияларды ашады. Осыған орай, аударма кезінде түстер мен олардың символикалық мән-мағыналарын дұрыс жеткізу маңызды болып табылады, өйткені әр тілде осы түстердің өзіне тән мағыналық ауқымы мен қолданыс контексті бар. Бұл зерттеу екі мәдениеттің арасында үйлесімді аударма мен коммуникацияға мүмкіндік береді, әрі тілдер арасындағы мәдени айырмашылықтарды ескере отырып, мағыналық дәлдікті сақтаудың маңыздылығын аңғартады.

Пайдаланған әдебиеттер

1. Мишенькина Е.В. Цветовосприятие и цветопредпочтение как гендерная характеристика // Ярославский педагогический вестник. Ярославль .-2004. №1-2.
2. Ә.Т.Қайдаров, Б.Өмірбеков, З.Т.Ахтамбердиева. Сырға толы түр мен түс // Алматы «Қазақстан», 1986 – 93б.
3. Шацких А.И., Зимовец Н.В. Особенности восприятия белого цвета англичанами //

Гуманитарные научные исследования. 2019. № 12 [Электронный ресурс].
URL: <https://human.snauka.ru/2019/12/26287>

4. І.Кеңесбаев. Қазақ тілінің фразеологиялық сөздігі. 1977. 789 б.
5. Кеңесбаева Ү. Ағылшынша-қазақша фразеологиялық сөздік. English-Kazakh dictionary of idioms. Өңделген екінші бас.-Алматы: «Өлке» баспасы, 2018. - 896 б.
6. Кунин А.В. Англо-русский фразеологический словарь // Москва «Русский язык» 1984. 945 б.

***Ж.М. Коныратбаева¹, Ю.Е. Михайленко²**

¹кандидат филологических наук, профессор

Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан

ORCID: 0000-0002-2231-2684

mikhailenko1607@gmail.com

Бинарная оппозиция в колоративных фразеологизмах и её межъязыковая передача

***Аннотация.** Статья посвящена анализу тематических групп ахроматических цветов — черного и белого — в составе фразеологических выражений на казахском и английском языках. Рассматриваются сходства и различия этих выражений, а также особенности их межъязыковой передачи.*

***Ключевые слова:** колоративные фразеологизмы, бинарная оппозиция, перевод, эквивалент, казахская культура, английская культура, мировоззрение, язык и культура, ахроматические цвета*

***Zh.M. Konyratbayeva¹, Y.E. Mikhailenko²**

¹Candidate of Philological Science, Professor

L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan

ORCID: 0000-0002-2231-2684

mikhailenko1607@gmail.com

Binary Opposition in Colorative Phraseologisms and Its Cross-Linguistic Transmission

Abstract. This article is dedicated to the analysis of thematic groups of achromatic black and white colors within phraseological expressions in Kazakh and English. It examines their similarities and differences, as well as the specifics of their cross-linguistic transmission.

Keywords: colorative phraseologisms, binary opposition, translation, equivalent, Kazakh culture, English culture, worldview, language and culture, achromatic colors

IRSTI 16.31.41

A.A. Iskakbayeva

Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan

ORCID: 0009-0009-4161-4387

iskakbayeva@inbox.ru

Pragmatic Barriers in Engineering Text Translation: A Grice Maxims Analysis

Abstract. Contemporary translation practices demand not only linguistic equivalence but also pragmatic accuracy, especially in specialized texts. This article examines the impact of Grice's maxims (quantity, quality, relation, and manner) on the translation of engineering and geological texts. It analyzes how violations of these maxims can lead to changes in meaning, loss of key data, and a decrease in the functionality of the translation. The study is based on examples of professional texts that demonstrate both adherence to and violations of pragmatic principles. Based